

Фондация RiskМонитор

2010

МОНИТОРИНГ НА
ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ
НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ 2009

11

МОНИТОРИНГ НА ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ 2009
Автори: Рада Смеговска-Тонева, Любослава Русева, Момчил Методиев

Фондация **РискМонитор**
София, 2010, ISBN 978-954-92501-3-8

Фондация **РискМонитор**
България, София 1000, бул. Цар Освободител 29
ел. поща: riskmonitor@riskmonitor.bg
<http://www.riskmonitor.bg/>

Докладът е публикуван със съдействието на

Съдържание

РЕЗЮМЕ	5
ВИЗИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО НА ДАНС 2	7
ЗА ДОКЛАДА	8
Част I.	
ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ОБРАЗ НА ДАНС И НЕЙНАТА ПУБЛИЧНОСТ	9
Увод	9
1. Основни акценти в реформата на ДАНС	9
1.1. Разграничаване на функциите на ДАНС и МВР	9
1.2. Опростяване на административната структура на агенцията	10
1.3. Регламентиране на правомощията на Главния секретар на ДАНС	11
1.4. Дефиниране на понятието „национална сигурност“.....	11
1.5. Регламентация на системата за подаване на жалби и сигнали от граждани.....	12
2. Отношения с другите държавни институции: служителите на прикритие	13
2.1. Статут на служителите на прикритие	13
2.2. Назначаване на служители на прикриване	13
2.3. Коментар.....	14
2.4. Препоръки.....	15
3. Назначаване на нови служители в ДАНС при спазване на принципите на обективност и безпристрастност	15
3.1. Съществуваща система за назначаване на нови служители в Агенцията.....	15
3.2. Коментар.....	16
4. ДАНС и нейната публичност	17
4.1. Интернет-страница на ДАНС (www.dans.bg)	18
4.2. Годишен доклад на Агенцията	19
4.3. Публикации по въпросите на националната сигурност	19
4.4. Сътрудничество с правозащитни организации	19

5. Декласификацията на документи	20
5.1. Декласификацията според българското законодателство	21
5.2. Каква е съществуващата практика за декласифициране на информацията	22
5.3. Коментар	23

Част II.

ПАРЛАМЕНТАРЕН КОНТРОЛ ВЪРХУ ДАНС

Увод

1. Състав на Комисията за контрол на ДАНС

1.1. Коментар

2. Правомощия на Комисията за контрол на ДАНС

2.1. Коментар

3. Изпълнение на правомощията на Комисията за контрол на ДАНС

3.1. Коментар

Част III.

ПУБЛИЧЕН ОБРАЗ НА ДАНС

Увод

I. Първата половина на 2009: ДАНС в предизборна кампания

1. Демонстрация на активност

2. Бури в чаша боза

3. Някои политически загачки

II. Втората половина на 2009: от ДАНС към мегаМВР или завръщане в бъдещето

1. Опити за проветряване

2. Къде сбъркахме

3. Да живее МВР !

III. Made in ДАНС: (авто)портрети

1. Феноменът „Яне Янев“

2. Лицата на ДАНС

3. Сбогом, тигре

МОНИТОРИНГ НА ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ 2009

РЕЗЮМЕ

Фондация RiskМонитор анализира създадената през 2008 година Държавна агенция „Национална сигурност“ („ДАНС“ или „Агенцията“) за втори пореден път. Настоящият доклад обобщава основното от прегледа на дейността на Агенцията за 2009 година.

Анализът на RiskМонитор показва нееднозначно развитие по отношение на петте основни параметъра на институционалния растеж на ДАНС¹:

¹ Формулирани в „Мониторинг на ДАНС – 2008“, фондация RiskМонитор, кн.6, 2009 г.

1. Профил

Приетите през 2009 г. промени в Закона за ДАНС следват частично визията на РискМонитор за превръщането на агенцията в разузнавателна служба. Остават още открити стратегически въпроси, които са в основата на остатъчна неопределеност. Те засягат (а) цялостната концепция за Агенцията, (б) взаимодействието ѝ с други институции на националната сигурност, (в) координация с институции на съдебната власт, както и (г) взаимодействие с широката публична сфера.

2. Цели

В съответствие с частично стесняване и избистряне на профила целите на ДАНС също се дефинират по-тясно. ДАНС има предимно разузнавателни цели в сектора за сигурност. Законът за ДАНС обаче продължава да бъде закон за хибридна институция с разнообразни цели, някои от които далеч надхвърлят специфичните цели на един разузнавателен комплекс.

3. Правомощия

В началото на новия парламентарен мандат, след средата на 2009 година ДАНС губи първоначално гадените ѝ полицейски правомощия. Засилват се контраразузнавателните функции на Агенцията. Отстранява се дублирането на функции с Министерството на вътрешните работи, главно в борбата с организираната престъпност.

4. Задачи

Изпълняване на задачи, обвързани с кръгове с позиции във властта, е една от основните причини за институционалната слабост на ДАНС. Те са пречка пред интегрирането ѝ в сектора на институциите за национална сигурност.

5. Организирана престъпност

Практиката на ДАНС до момента показва твърдението на РискМонитор от края на 2007 година, че Агенцията нито има капацитет за следствени действия, нито може да развие подобен капацитет предвид разузнавателния си профил. Публичното ѝ пропагандиране като следствена институция по аналогия с ФБР бе напълно неоснователно.

6. Контрол

Макар и с известно закъснение, вече функционира парламентарен орган с мандат за широкообхватен контрол. Принципите на формиране на Комисията за контрол на ДАНС отговарят на установените международни практики. Нейната регламентация и кратката ѝ практика не показват дали може да отправя директни препоръки към ДАНС в случай на установени нередности, освен изготвянето на становища.

ВИЗИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО НА ДАНС 2

След направения анализ РискМонитор актуализира своята визия за дългосрочното развитие на ДАНС в следните параметри.

1. Профил

ДАНС трябва да продължи да изчиства профила си на разузнавателен комплекс. В Закона за Агенцията е необходимо още да се редуцират функциите, произтичащи от наследения при създаването ѝ хибриден профил на разузнаване, полиция и следствие.

2. Цели

ДАНС трябва да се развива институционално като разузнавателен комплекс. В зависимост от оценката за риск в определена конюнктура, ДАНС може да получава и извънредни мандати. Нейните разузнавателни ресурси могат да се предоставят за изпълнение на цели, които надхвърлят тясно разузнавателните и Агенцията да бъде включена в борбата на държавата с организираната престъпност.

3. Институционална отвореност

ДАНС и Комисията за контрол на ДАНС трябва да определят границите на допустима институционална откритост и да я регламентират. Необходим е редовен годишен доклад за дейността на ДАНС с вариант за публично огласяване. Трябва да се установи система за декласифициране на информация и условия за достъп до нея.

4. Контрол

Комисията за контрол на ДАНС трябва да развие роля на генератор на политики и да разполага със съответен експертен ресурс. Комисията трябва да осъществява *ad hoc* проверки, да провежда прослушвания, да прави конкретни препоръки към законодателя.

5. Медийно поведение

Медийното присъствие на ДАНС да бъде канализирано чрез ролята на официален говорител. Годишният отчетен доклад трябва да бъде основен източник на информация за публична оценка на нейната ефективност.

ЗА ДОКЛАДА

Оценката на ДАНС обхваща три отделни тематични единици – институционалният образ на ДАНС, общественото ѝ възприятие и парламентарният контрол върху нейната дейност. За целите на наблюдението са използвани единствено публични документи като първично и вторично законодателство, академични разработки, медийни публикации и мнения на представители на национални институции. Тези отделни теми обуславят трите части на настоящия доклад – първата разглежда ДАНС като институция след приемането на промените през есента на 2009 г., втората се съсредоточава върху изграждането и функционирането на Комисията за парламентарен контрол на Агенцията, а третата показва какво е лицето на ДАНС в очите на медиите. Въз основа на осъщественото наблюдение екипът на РускМонитор направи съответните изводи, като се постара да предложи и адекватни препоръки, които биха могли да подобрят образа на Агенцията и контрола върху дейността ѝ.

Надяваме се, че този доклад ще послужи като инструмент за реформаторски настроените политически представители и ще бъде ценен източник на информация за експерти и граждански организации, които имат интерес към разузнавателните служби.

Част I. Институционалното развитие на ДАНС и нейната публичност

Момчил Методиев

Увод

През 2009 г. в Държавна агенция „Национална сигурност“ са извършени редица реформи като реакция на скандалите, в които е замесена Агенцията. Създадена в началото на 2008 г. и оповестена като суперслужба, натоварена със свръхочаквания и свръхкомпетенции, в първия период от своето съществуване ДАНС не успява да отговори на обществените очаквания. Въпреки че скандалите около нея доведоха до появата на силни гласове за нейното закриване, в крайна сметка новото правителство на ГЕРБ взе решение да съхрани службата, като я реформира и същевременно ограничи нейната публична видимост и съответно – опасността от замесването ѝ в скандали. Реформите намериха израз в приемането на измененията и допълненията към Закона за ДАНС, влезли в сила от 24 ноември 2009 г., последвани от промените в Правилника за приложение на закона, в сила от 18 декември 2009 г.

1. Основни акценти в реформата на ДАНС

1.1. Разграничаване на функциите на ДАНС и МВР

При създаването на ДАНС по политически съображения ѝ бяха възложени правомощия, които по същество гублираха функциите на МВР. Основната тенденция в новия Закон за ДАНС е именно разграничаването на функциите между двете институции. Тази тенденция намира израз в ограничаване на някои от правомощията на ДАНС, които остават приоритет на МВР, и по-конкретно:

- работата по трансграничната организирана престъпност;
- сключване на неизгодни договори, изпиране на пари и усвояване на фондове на Европейския съюз чрез измама;
- забраната Агенцията да ползва служители под прикритие;
- значително ограничаване на възможността служителите на Агенцията да извършват задържане на лица².

² Съгласно предишния закон служителите на ДАНС имаха възможност да задържат „лица, за които има данни, че са извършили престъпления, свързани с националната сигурност“. Според новият закон служителите на ДАНС имат право единствено да задържат „лице, което е нарушило охраната и пропускателния режим в района на охраняван обект на агенцията“ (чл. 125 ал. 1), за което те трябва „незабавно се уведомяват компетентните полицейски органи“ (ал. 2).

Коментар: Цялостната философия на новия закон е насочена към засилване на контраразузнавателните функции на ДАНС за сметка на чисто полицейските правомощия. ДАНС не е лишена от правомощия да противодейства на организираната престъпност, но работата в тази област заема подчинено място по отношение на МВР.

Като цяло предприетите реформи възприемат визията на РискМонитор за превръщането на Агенцията в чисто разузнавателна служба. Липсата на гублиране на правомощията между МВР и ДАНС създава условия за ефективност в работата на агенцията, както и за установяване на по-добро и успешно сътрудничество с МВР. Въпреки че реформите са оценени от медиите като „орязване“ на правомощията на ДАНС, с оглед на доказаната неефективност на предишния модел по-коректно е да се говори за изчистване на институционалния образ на Агенцията. Действително след направените промени ДАНС вече трудно може да бъде характеризирана като суперслужба с почти неограничени правомощия. Същевременно извършените реформи доведоха до изясняване на профила на Агенцията и нейното недвусмислено и адекватното вписване в системата за сигурност. На същата философия е подчинен и фактът, че в новото правителство Агенцията е наблюдавана от един от двамата вицепремиери.

1.2. Опростяване на административната структура на агенцията

Новият закон за ДАНС разделя администрацията на Агенцията на специализирани дирекции и специализирани административни дирекции (за разлика от стария закон, в който администрацията беше разделена на *Обща*, в която влизаха 6 дирекции, и *Специализирана*, в чиято структура влизаха главни дирекции и дирекции).

Основните структури на Агенцията в момента са специализираните дирекции, които извършват оперативна-издирвателна дейност. Законът за ДАНС регламентира, че в състава им се включват дирекция „Технически операции“ и дирекция „Сигурност на Държавна агенция „Национална сигурност“ (чл. 12 от ЗДАНС). Дирекциите се ръководят от директор, на чието подчинение са отделите и секторите³. Дейността на специализираните дирекции е регламентирана от секретно приложение № 2 на ППЗДАНС.

Правилникът регламентира съществуването на 9 специализирани административни дирекции, по-голямата част от които наследяват бившата Обща администрация (Раздел Va на ППЗАНС)⁴.

Коментар: Опростяването на административната структура на ДАНС също е положителна промяна, като премахването на една степен от административната структура (на главните дирекции) пред-

³ чл. 32а на ППЗДАНС

⁴ В момента това са: дирекция „Инспекторат“; дирекция „Финансово разузнаване“; дирекция „Информация и архив“; дирекция „Координация и информационно-аналитична дейност“; дирекция „Човешки ресурси“; дирекция „Правно-нормативна дейност“; дирекция „Международно сътрудничество“; дирекция „Финансово-стопанска и управление на собствеността“; дирекция „Административно обслужване“.

полага по-ясно разграничаване на правомощията на съществуващите структури в специализираната администрация.

1.3. Регламентиране на правомощията на главния секретар на ДАНС

Преди реформите на ДАНС длъжността на главния секретар и неговите функции бяха само бегло регламентирани в Правилника за приложение на Закона за ДАНС. След реформите функциите му са подробно регламентирани в закона за ДАНС (чл. 10а), като той получава големи правомощия по отношение на административното ръководство на Агенцията, но не и по отношение на оперативно-издирвателната дейност⁵.

Тези промени са паралелни на отнетата възможност на председателя на Агенцията да „създава на свое пряко подчинение кабинет, който го подпомага при формулирането и разработването на конкретни решения за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност, както и при осъществяването на връзките с другите държавни органи и неправителствени организации“, каквато беше аргументацията в стария вариант на Устройствения правилник на ДАНС (чл. 7, ал. 1).

Коментар: Като се има предвид липсата на специфични изисквания за заемане на длъжността главен секретар и големите правомощия, с които той разполага по отношение на административната дейност в агенцията, може да се допусне, че главният секретар изпълнява функциите на представител на политическата власт в ДАНС. Това също може да се оцени като положително развитие, доколкото фигурата на главния секретар предполага наличието на ясен политически контрол върху дейността на институцията и особено в контекста на закриването на кабинета от съветници и експерти към председателя на агенцията, чието място и причина за съществуване не беше ясно аргументирано в предишната структура на ДАНС.

1.4. Дефиниране на понятието „национална сигурност“

Определяйки понятието „национална сигурност“, новият закон за ДАНС се опитва да даде дефиниция и на основните правомощия на агенцията. Самото въвеждане на дефиницията говори за опит за налагане на граници на компетентност на ДАНС, за разлика от свръхфункциите, с които тя беше натоварена съгласно старата регламентация. Дефиницията за „национална сигурност“ в Закона за ДАНС до голяма степен (но не напълно) преповтаря постановките от Закона за защита на класифицираната информация (които от своя страна се основават на Концепцията за национална сигурност, приетата от Народното събрание през 1998 г.).

⁵ В правомощията на главния секретар влизат:

- отчетността при изпълнение на ежегодните цели на администрацията;
- координиране и контролиране на разпределението и ползването на имуществото, предоставено за управление на агенцията;
- организира и координира взаимодействието на агенцията с други ведомства и организации;
- други функции, възложени му от председателя на агенцията.

Дефиниция в Закона за Държавна агенция „Национална сигурност	Дефиниция в Закона за защита на класифицираната информация
<p>„Национална сигурност“ е динамично състояние на обществото, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите, основните права и свободи на гражданите, устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети.</p>	<p>„Национална сигурност“ е състояние на обществото и държавата, при което са защитени основните права и свободи на човека и гражданина, териториалната цялост, независимостта и суверенитетът на страната и е гарантирано демократичното функциониране на държавата и гражданските институции, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива.“</p>

Коментар: Дефиницията в Закона за ДАНС извежда на преден план териториалната цялост и суверенитетът на страната, за разлика от ЗЗКИ, където на първо място са изведени защитата на основните права и свободи. Новата дефиниция е разширена, като към старата са добавени защитата на „националните интереси“ и реализацията на „националните приоритети“. Въпреки че по-широкото разбиране на „националната сигурност“ в Закона за ДАНС има за цел описване на границите на компетентност на агенцията, потенциален недостатък е прецедентът терминът „национална сигурност“ да бъде дефиниран по различен начин, в зависимост от нуждите на всеки отделен закон.

1.5. Регламентация на системата за подаване на жалби и сигнали от граждани

Възможността за подаване на предложения и сигнали от гражданите е регламентирана чрез новия чл. 6а в ЗДАНС. Законът също така постановява, че редът за прегледа на тези сигнали трябва да бъде регламентиран със специална наредба на председателя на агенцията.

Коментар: Въпреки че тази възможност е регламентирана официално едва в новата редакция на ЗДАНС, тя съществува и преди това, като е спомената в стария Правилник за приложение на ЗДАНС. В отговор на запитването по този въпрос на Фондация РискМонитор ДАНС отговори, че в периода 1 януари 2008 – 30 ноември 2009 г. в ДАНС са регистрирани 916 жалби и сигнали, 64 от които са били подадени от държавни служители и длъжностни лица. Като положителен може да се отчете и фактът, че тези жалби и сигнали могат да бъдат подавани и чрез интернет-страницата на ДАНС.

Препоръки: Подробното регламентиране на начина на подаване и обработване на жалби и сигнали от граждани е едно от основните средства за повишаване на общественото доверие в институцията. За целта е необходимо:

- издаването и публикуването на споменатата в Закона специална наредба за начина на обработване на постъпващата информация;
- регламентиране на възможността при определени случаи да бъдат обработвани и анонимни сигнали (законът не забранява тази възможност, а на интернет-страницата е отбелязано, че анонимни сигнали не се обработват).

2. Отношения с другите държавни институции: служителите на прикритие

2.1. Статут на служителите на прикритие

Според новия Закон за ДАНС, за да няма дублиране на функции, е отнета възможността на Агенцията да ползва служители под прикритие. Законът обаче запазва правото ѝ да използва „служители на прикритие“.

Правилникът регламентира, че „дейността на прикритие се осъществява в държавни органи, организациите, както и в юридически лица“ (чл. 50), а „служителите на прикритие са държавни служители на агенцията с особен статут, които имат правата и задълженията, предвидени в Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“ и в съответния специален закон, приложим относно заеманата длъжност на прикритие. Служители на прикритие могат да са само държавни служители, преминали първоначална професионална подготовка и притежаващи разрешение за достъп до класифицирана информация.“ (чл. 51). „Служителите на Агенцията работят на прикритие при доказана оперативна необходимост“ (чл. 52, ал. 1), а „оперативна необходимост е налице, когато възложените със закон задачи и дейности на агенцията не могат да се изпълнят по друг начин освен чрез назначаване на служители на прикритие“ (чл. 52, ал. 2).

2.2. Назначаване на служители на прикритие

Служителите на прикритие се назначават „по служебно или по трудово правоотношение от съответния ръководител на държавен орган, съответно от управителния орган на организацията или юридическото лице, по искане на председателя при спазване разпоредбите на Закона за държавния служител, Кодекса на труда или съответния специален закон. (чл. 55, ал. 1). Това става след като председателят на Агенцията „отправя до органите по чл. 55, ал. 1 искане за съдействие, в което посочва и длъжностите, подходящи за заемане от служител на прикритие, и длъжностно лице от агенцията за осъществяване на контакт“. (чл. 56, ал. 1). В случай на съгласие следва назначаването на съответния служител на прикритие в съответната държавна институция или друга структура, като този орган е длъжен да оказва съдействие на служителя на прикритие при изпълнение на функциите му (чл. 56, ал. 6).

Централен момент в този процес имат разпоредбите на чл. 53, ал. 3 на Правилника за приложение на Закона за ДАНС, според който „За осъществяване на съдействието по ал. 1 органът по чл. 55, ал. 1 може да предлага изменения в съответния нормативен акт, определящ организацията, функциите и числеността на персонала, с цел промяна на длъжностното разписание и откриване на допълнителна длъжност.“ Казано накратко тази разпоредба дава право (не задължава) на ръководителя на съответния държавен орган да поиска промяна в щатното разписание на своето ведомство като резултат от искането на ДАНС в него да бъдат назначени нови служители на прикритие.

2.3. Коментар

Без съмнение служителите на прикритие са едно от основните средства, чрез които ДАНС има възможност да изпълнява своите задължения, и те са задължителна част от правомощията на всички сходни служби, занимаващи се с контраразузнаване и защита на националната сигурност.

Съществуващата система за назначаване на служители на прикритие обаче предоставя твърде широки правомощия на ДАНС, без да е необходимо председателят на ДАНС да обосновава това свое искане пред по-висш държавен орган, а само пред ръководителя на съответния държавен орган, в който се иска да бъде назначен служител на прикритие. Отговорността за това е прехвърлена на ръководителя на съответното държавно ведомство, който „може“ да поиска промяна в щатното разписание на своята структура.

Съществуващите нормативни разпоредби създават възможност за злоупотреба от страна на ДАНС с правото да назначава „служители на прикритие“. Разпоредбите не съдържат ограничения за щатните бройки, които могат да бъдат заемани от служители на прикритие във ведомствата, което създава рискове определени държавни институции да попаднат под твърде силното влияние на ДАНС. Не съществува и никаква възможност за контрол върху доказването на „оперативната необходимост“ при назначаването на нови служители на прикритие. Съществуващото законодателство също така не регламентира по какъв начин може да се осъществи съкращаването на щатните бройки на „служителите на прикритие“, т. е. едва ли реализираните съкращения в държавната администрация вследствие на наложените бюджетни ограничения са се отразили на щатните бройки на служителите на прикритие.

Малко вероятно е този въпрос да е уреден в поверителното приложение № 1 към Правилника за прилагане на ЗДАНС за Общата численост на персонала на Агенцията (чл. 2, ал. 3 от Правилника за приложение на Закона за ДАНС), тъй като съществуващата система за назначаване на служители на прикритие не предполага намесата на Министерския съвет в този процес.

2.4. Препоръки

Необходимо е по някакъв начин да бъде регламентиран контролът върху щатните бройки на прикритие, заемани в държавната администрация от служители на ДАНС. Това може да стане чрез няколко различни варианта:

- щатовете на прикритие да бъдат утвърждавани от Министерския съвет по класифицирано предложение на председателя на ДАНС (което ще даде възможност и за провеждането на съответните съкращения при цялостно съкращение на държавната администрация);
- въвеждането на конкретен (процентен) праг от щата на всички държавни институции, който може да бъде заеман от служители на прикритие в ДАНС.

3. Назначаване на нови служители в ДАНС при спазване на принципите на обективност и безпристрастност

Законът за ДАНС и Правилникът за неговото приложение обръщат значително внимание на кариерното развитие в Агенцията, което от една страна защитава правата и независимостта на служителите ѝ, а от друга – им осигурява перспектива за професионално развитие. Непрозрачна обаче продължава да бъде системата за назначаване на нови служители в агенцията. Може да се допусне, че общественият престиж, добро заплащане и наличието на известни привилегии, възможностите за постъпателно кариерно развитие, създават необходимите предпоставки работата в ДАНС да предлага едни от най-привлекателните професионални възможности за всички, които имат интерес да работят в държавната администрация. Това от своя страна дава възможност ДАНС да бъде една от елитните структури в държавната администрация. Тази перспектива обаче е поставена под съмнение от непрозрачната система за подбор на кадрите, която насърчава изграждане на система, основана повече на лични лоялности и контакти, отколкото на лоялност към системата и реални умения.

3.1. Съществуваща система за назначаване на нови служители в Агенцията

Правилата за назначаване на нови служители в Агенцията са уредени от *Наредба № 1-1 от 16.09.2008 г. за специфичните изисквания, условията и реда за постъпване на държавна служба в Държавна агенция „Национална сигурност“*, издадена в съответствие с изискванията на чл. 53, ал. 2 на ЗДАНС и чл. 73 на ППЗДАНС. Наредбата регламентира, че подборът и назначаването на държавни служители в ДАНС трябва да отговоря на следните принципи (чл. 2):

- разширяване и укрепване на административния капацитет на ДАНС;
- отваряне на ДАНС към гражданското общество;
- достигане на европейски норми и стандарти при управлението на човешките ресурси в ДАНС;
- законосъобразност, безпристрастност, обективност и ефективност при назначаване на държавни служители в ДАНС.

Кандидатите за гържавни служители трябва да отговарят на следните общи изисквания (регламентирани в чл. 3):

- да не са по-възрастни от 40 години;
- за кандидатите за агенти – да са завършили висше образование;
- да са клинично здрави и да не страдат от психични заболявания;
- да са физически годни за съответното направление за дейност в ДАНС;
- гържавни служители на МВР и кадрови военнослужещи могат да бъдат назначавани в Агенцията, без да отговарят на тези изисквания и към тях да бъдат извършвани описаните по-долу процедури (§ 4 на Заключителните разпоредби).

Процедурата по назначаване на нови гържавни служители в ДАНС е следната:

- структурните звена на ДАНС анализират своите потребности и ежегодно изпращат своето мотивирано предложение до Дирекция „Човешки ресурси“ („ДЧР“) (всяка година в срок до 31 март, като това става с поверително предложение);
- ДЧР анализира предложенията и прави мотивирано предложение до председателя на агенцията (чл. 7);
- кандидатите за гържавни служители представят в ДЧР документите, с които кандидатстват (чл. 8);
- следва интервю с кандидата (чл. 8, ал. 2, т. 5), медицински преглед (чл. 9), тест за физическа годност (чл. 10), проучване на кандидатите (раздел IV, чл. 11-12) и психологическо изследване (раздел V, чл. 13).

3.2. Коментар

Отговоря ли описаната процедура на заявените в началото на Наредбата принципи за укрепване на административния капацитет на ДАНС, на отваряне към гражданското общество и за законосъобразност, безпристрастност, обективност и ефективност при назначаване на гържавни служители? Неясните моменти в процедурата по назначаване на нови служители са няколко:

- не става ясно как потенциалните кандидати могат да получат информация за свободните длъжности;
- изискването всички структурни звена да информират ДЧР с поверителен документ засекретява цялата преписка по обявяване и назначаване на нови служители, което не отговаря на заявения принцип за отваряне на Агенцията към гражданското общество.

Настоящата наредба поставя в неоснователно привилегировано положение служители на МВР и кадровите военнослужещи по отношение на цялата система на ДАНС (а не само по отношение на конкретни направления в нейната дейност, за които е необходима съответната подготовка).

Настоящата наредба не гарантира спазването на принципите на безпристрастност и обективност при назначаване на нови служители, тъй като не съществува никакъв обективен критерий, който да определя по какъв начин ще бъдат назначени най-добрите кандидати. Дори при спазване на всички изисквания на Наредбата може да се допусне, че само ограничен кръг от хора са запознати със свободните работни места в Агенцията, което съществено ограничава кръга на възможните кандидати. Това лишава ДАНС от възможността да се превърне в същинска елитна държавна служба, въпреки че за това са налице всички останали предпоставки.

Препоръки: Повишаване на прозрачността при набирането и назначаването на нови служители в Агенцията с оглед гарантиране на заявените принципи за обективност и безпристрастност. Това може да стане по няколко възможни начина:

- като най-краен може да се възприеме принципът за публично обявяване на свободните работни места и унифициране на начина на назначаване на нови държавни служители с другите държавни служби, чрез провеждане на конкурси. Този вариант има предимството да бъде най-прозрачен, но и явния недостатък да води до нарушаване на принципа на секретност в работата на Агенцията, което прави малко вероятно неговото приложение;
- създаване на общ кръг от критерии, които да бъдат обявявани публично на интернет-страницата на ДАНС (без да бъдат съобщавани конкретните свободни длъжности), което ще даде възможност за набиране на по-широк кръг кандидати и ще увеличи възможността на избор на агенцията. С оглед популяризирането на тази процедура е възможно в годишния си доклад ДАНС да обявява броя на новоназначените по тази процедура нови служители (без да обявява конкретни работни места). Този вариант е широко разпространен в сродните служби от чужбина, които обявяват на своите интернет-страници общите критерии, на които трябва да отговорят кандидатите за съответния период. Частично този вариант е застъпен и от Националната разузнавателна служба, която е обявила общите критерии за постъпване на служба в НРС на своята интернет-страница, макар да не става ясно до каква степен този принцип се спазва на практика.

4. ДАНС и нейната публичност

Публичният образ е един от най-големите проблеми, пред които е изправена ДАНС. По различни причини Агенцията е обект на разнообразни конспиративни теории, а нерядко образът ѝ в пресата е буквално демонизиран. Макар да се смята, че този проблем може да бъде решен чрез подобряване на работата в областта на връзките с обществеността на агенцията, всъщност това е много повече институционален проблем, свързан с изработването на ясни институционални механизми, които да допускат информиране на гражданското общество за нейната работа.

Възможен отговор на този проблем е пълното „затваряне“ (т. е. засекретяване) на работата на ДАНС, а презумпцията на този подход е, че

липсата на информация за дейността ѝ ще ограничи и скандалите с нея. Допустимо е в краткосрочна перспектива този подход действително да има ефект, но в дългосрочен план това със сигурност ще доведе до влошаване на публичния образ на ДАНС и до възникване на нови скандали, свързани с нейната дейност.

Сродните служби по света използват различни институционални модели за изграждане на публичен образ и за печелене на общественото доверие, като по този начин търсят точния баланс между принципа за секретност и информирането на обществеността.

Какви са световните практики в търсенето на този баланс (подредени по степени на прозрачност):

- създаване на интернет-страница на службата;
- публикуване на годишен доклад;
- публикуване на различни документи с оценка на съществуващите заплахи за националната сигурност;
- декласифициране и публикуване на бивши класифицирани документи;
- сътрудничество с правозащитни организации;
- изграждане на обществени структури, които осъществяват мониторинг върху събираните от тези структури лични данни⁶;
- допускане на възможността гражданите да направят проверка дали съответните служби са събрали информация за тях⁷.

Каква е практиката на ДАНС в това отношение?

4.1. Интернет-страница на ДАНС (www.dans.bg)

Страницата стартира през октомври 2009 г. и това безспорно трябва да се оцени положително. Страницата практически представя „лицето“ на ДАНС и в страната, и по света и съдържа редица позитивни страни, които могат да бъдат отбелязани:

- основни задачи и приоритети на ДАНС;
- нормативна уредба;
- бюджет;
- възможност за пряко подаване на жалби, предложения, сигнали.

Особено предимство на страницата е, че тя почти изцяло е преведена на английски език. Като цяло тази страница е добре структурирана и съдържа разнообразна и полезна информация.

От друга страна самото стартиране на интернет-страницата показва и някои празноти в комуникацията между ДАНС и гражданското об-

⁶ Такъв е случаят на Дания, където е създадена специална комисия, която всяка година прави преглед на събираната от съответната служба лична информация.

⁷ Какъвто е случаят в САЩ.

щество. Например в страницата не са описани възможностите за постъпване на работа в ДАНС, липсва секция за годишни доклади и друга информация за агенцията. Общото впечатление е, че ДАНС се придържа към минимални и задължителни стандарти за публичност.

4.2. Годишен доклад на Агенцията

Изготвянето на годишен доклад е основната и задължителна форма за отчет на дейността на агенцията пред обществото. Тази форма на публичност е възприета от всички останали сродни служби на НАТО и Европейския съюз, които задължително публикуват годишния си доклад на своята интернет-страница.

Такъв доклад е предвиден в Закона за ДАНС, като законът не определя изрично, че докладът трябва да бъде класифициран⁸. Въпреки че е допустимо една част от информацията в доклада да бъде класифицирана, задължително е основната му част да бъде и обществено достояние. Засега не е ясно каква практика планира да следва ДАНС, тъй като официален доклад не е изготвян.

4.3. Публикации по въпросите на националната сигурност

Засега ДАНС не е изготвяла и периодични справки за съществуващите заплахи за националната сигурност – практика, възприета от сродни организации с цел привличане на вниманието на обществото върху сериозни проблеми. Изготвянето на подобни доклади съдържа в себе си и риска от преекспониране на определени заплахи и създаване на психоза сред обществеността. В този смисъл е въпрос за преценка от страна на самата Агенция до каква степен изготвянето на подобни справки ще помогне или попречи на дейността ѝ.

При всички случаи е препоръчително обществеността да бъде информирана за политиката на Агенцията по този въпрос или такива справки да се изготвят само по въпроси, които вече са привлекли вниманието на обществеността.

4.4. Сътрудничество с правозащитни организации

Установяването на форми на такова сътрудничество има ключово значение за общественото доверие към ДАНС. Въпросът е регламентиран от чл. 33, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за ДАНС (този текст присъства както в стария, така и в актуалния Правилник), според който „Агенцията взаимодейства и с правозащитни и други граждански организации в областта на зачитане и гарантиране на правата на човека и основните свободи“. Текстът обаче има очевидно пожелателен характер, тъй като не определя под каква форма следва да бъде установено това сътрудничество.

⁸ Изготвянето на годишен доклад от Агенцията е регламентирано в чл. 132, ал. 3 на Закона за ДАНС (както в стария, така и в редактирания вариант), който гласи: „Председателят на агенцията представя на Министерския съвет ежегодно до 31 януари годишен доклад за дейността на агенцията. Министерският съвет внася доклада в Народното събрание, който се приема с решение.“

Отговорът на ДАНС на запитване от Фондация РискМонитор, (с писмо № КА-768/16.12.2009 г.), е: „Съгласно чл. 33, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за ДАНС Агенцията има сключено споразумение със сдружение „Атлантически клуб в България“ с рег. № от 15 януари 2009 г.“

Сключеното споразумение трудно може да бъде гадено като пример за успешно сътрудничество с правозащитни организации, дори и само заради факта, че Атлантическият клуб не е нито правозащитна организация, нито „гражданска организация в областта на зачитане и гарантиране на правата на човека и основните свободи“. Интересът на ДАНС към установяване на подобно сътрудничество не е заявен и на интернет-страницата на агенцията.

Установяването на успешни контакти с правозащитни организации и регламентирането на ясни граници за това сътрудничество ще допринесе в голяма степен за подобряване на публичния образ на агенцията.

5. Декласификацията на документи

Базисният демократичен принцип⁹, според който правителствената информация по принцип е явна, а само по изключение се допуска нейното класифициране, е напълно валиден и за България. В това отношение новото българско правителство даде положителен пример, като започна да публикува стенограмите от заседанията на Министерския съвет, а Министерство на финансите декласифицира някои секретни до този момент договори, с важно отношение към българската икономика.

Декласификацията на документи има съществена роля за:

- дисциплиниране на специалните служби и на техните служители;
- макар и със задна дата, този процес въвежда личната отговорност на тези служители пред гражданското общество;
- дава възможност на заинтересованите журналисти и изследователи да осветлят важни моменти от националната политическа история.

⁹ На 29 декември 2009 г. президентът на САЩ подписва указ № 13 526 относно класифицираната информация от областта на националната сигурност, с който се създава единна система за класифициране, съхраняване и декласифициране на информацията, свързана с националната сигурност. В увода на този документ е записано, че „нашите демократични принципи изискват американският народ да бъде информиран за дейността на правителството. Също така прогресът на нашата нация зависи от свободното движение на информацията както вътре в правителството, така и към американския народ. Независимо от това в хода на историята защитата на нацията е изисквала определена информация да бъде съхранявана поверително, с оглед защитата на нашите граждани, нашите демократични институции, нашата вътрешна сигурност и нашите отношения с чуждите държави“ (<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/executive-order-classified-national-security-information>)

Процесът на декласификация, който е управляван от самите специални служби, им дава възможност от една страна да разсеят всички конспиративни теории, които съпътстват тяхната дейност, а от друга – да насочват общественото мнение в посока, която е благоприятна за тях.

Как е уреден законодателно въпросът с декласифицирането на информация и каква е практиката в това отношение?

5.1. Декласификацията според българското законодателство

Принципно въпросът за декласификация на документи е уреден в чл. 34 на Закона за защита на класифицираната информация, според който срокът на валидност на информацията с гриф „строго секретно“ е 30 години, с гриф „секретно“ – 15 години, и с гриф „поверително“ – 5 години. Сроковете могат да бъдат удължавани с решение на Държавната комисия по сигурността на информацията („ДКСИ“), а „След изтичане на сроковете по ал. 1 и 2 нивото на класификация се премахва и достъпът до тази информация се осъществява по реда на Закона за достъп до обществена информация.“ (ал. 3). Чл. 33, ал. 2 от същия закон постановява, че „В срок от една година след изтичането срока за защита информацията се предоставя на съответния държавен архив, освен ако специален закон не предвижда друго.“ Същата постановка е потвърдена и в Закона за националния архивен фонд.

Класифицирането и декласифицирането на документите е в правомощията на организационната единица, която ги създава (в случая ДАНС). От своя страна ДКСИ води регистър на материалите и документите, съдържащи класифицирана информация (чл. 35, ал. 1 на ЗЗКИ). Чл. 7 от Устройствения правилник на ДКСИ определя, че Комисията „изготвя периодична справка за документи и материали с премахнато ниво на класификация“.

Действащото законодателство регламентира и въпроса за декласификацията на документите, създадени преди приемането на ЗЗКИ и преди създаването на ДАНС. ЗЗКИ (в §9, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби) предвижда снижаване с една степен на грифовете за секретност, които са били валидни преди влизането в сила на ЗЗКИ и тяхното последващо декласифициране по регламента, предвиден от същия закон.

Това означава, че всички класифицирани документи, създадени в периода 1990–2002 г. (годината на приемане на ЗЗКИ) трябва да бъдат декласифицирани както следва:

Оригинална степен на класификация	Настояща степен на класификация	Период на декласифициране
Строго секретно от особена важност	Строго секретно	След 30 години (2020–2032)
Строго секретно	Секретно	След 15 години (2005–2017)
Секретно	Поверително	След 5 години (най-късно 2007)

Съгласно действащото в момента законодателство в държавния архивен фонд (и в съответните учрежденски архиви) следва да се намират документите, създадени от организациите предшественици на ДАНС (Национална служба за сигурност и Националната служба за защита на Конституцията):

- Всички документи с гриф „поверително“;
- Всички документи с гриф „секретно“, създадени в периода 1990–1995 г.

5.2. Каква е съществуващата практика за декласифициране на информацията

С цел проучване на този въпрос Фондация РискМонитор подаде заявления по Закона за достъп до обществена информация до ДАНС и ДКСИ и получи техните отговори¹⁰, въз основа на които може да се опише практиката в това отношение:

- брой декласифицирани документи:

„... на основание § 9 от преходните и заключителните разпоредби на ЗЗКИ, 21 808 документа са с премахнато ниво на класификация за периода 01. 01. 2005 г. – 30. 11. 2009 г.“ (отговор на ДАНС);

- брой документи с удължен срок за класификация:

„В Държавната комисия по сигурността на информацията не са постъпвали искания за удължаване срока на защита на класифицираната информация по отношение на документи и материали, създадени от ДАНС и нейните предходници. В тази връзка ДКСИ не е издавала решения на основание чл. 34, ал. 2 от ЗЗКИ за удължаване срока на защита на класифицираната информация“ (отговор ДКСИ);

- как е организиран достъпът до декласифицираните документи:

„Описите на тези документи се съхраняват в дирекция „Сигурност“ на ДАНС и достъпът до тях се осъществява по реда на Закона за достъп до обществена информация“;

- публична информация за декласифицираните документи:

„Справка за документите и материалите с премахнато ниво на класификация (съгласно чл. от Устройствения правилник на ДКСИ) се изготвя един път годишно като се включва в Годишния доклад на Държавната комисия по сигурността на информацията относно цялостната дейност по състоянието на защитата на класифицираната информация в Република България (Докладът за 2008 г. беше приет с решение на народното събрание от 17. 09. 2009 г.) Посоченият доклад е класифициран“. (отговор ДКСИ).

¹⁰ На ДКСИ с изх. № АИ-4502/14.12.2009 г. и на ДАНС с № КА-768/16.12.2009 г.

5.3. Коментар

- Движение на декласифицираната информация според законодателството:

Класифицирана информация ->

декласифициране на информацията ->

информиране на ДКСИ за декласификацията ->

учрежденски архив ->

държавен архивен фонд ->

осигуряване на достъп по Закона за националния архивен фонд или Закона за достъп до обществена информация.

- Движение на декласифицираната информация в ДАНС на практика:

Класифицирана информация ->

декласифициране на информацията ->

*информиране на ДКСИ, **която включва информацията за класифицираната информация в класифициран доклад** ->*

Дирекция „Сигурност на ДАНС“ ->

(теоретичен) достъп по Закона за достъп до обществена информация.

Съществуващото законодателство съдържа известно противоречие, тъй като достъпът до декласифицираните документи е възможен както по Закона за достъп до обществена информация, така и по Закона за националния архивен фонд (последният дава възможност за ползване на описите на декласифицираните документи, което има ключово значение за запознаване с точния обем на съществуващата документация). Независимо от това законодателството е категорично, че декласифицираните документи трябва да се съхраняват от съответния учрежденски архив (а не от Дирекция „Сигурност“ към институцията), който да осигури достъпа до тях. В този смисъл е налице противоречие между съществуващата практика и законодателството.

Няма нито правна, нито фактическа логика информацията за декласифицираната информация да бъде включвана в класифициран доклад, тъй като по този начин тази информация се класифицира повторно. Нложително е ДКСИ да публикува или поне да осигурява достъп до регистъра на декласифицираните документи, които могат да бъдат открити в съответните учрежденски архиви.

Все още няма ясно установена практика, която да прави възможен достъпа на гражданското общество до декласифицираните документи. Затова и едва ли е изненадващо, че има многобройни случаи на нередламентирано изтичане на класифицирана информация, но няма и нито един случай на законно публикуван документ, създаден от организациите предшественици на ДАНС в периода 1990–1995 г. В този контекст едва ли може да бъде изненада, че въпреки декларираните добри намерения в крайна сметка делото „Галерия“ също остана класифицирана информация.

Изработването на прозрачна система за декласифициране на информацията ще дисциплинира целия документооборот в ДАНС (както и в другите институции, които боравят предимно с класифицирана информация) и ще направи тези институции значително по-отговорни пред гражданското общество.

Както ДАНС, така и ДКСИ имат интерес да иницират този процес, тъй като той би дал сигнал за отваряне на агенцията към гражданското общество, дори и декласифицираните документи да разкрият някои тъмни тайни от историята на организациите предшественици на ДАНС.

Част II. Парламентарен контрол на ДАНС

Рада Смеговска-Тонева

Увод

Тази част от доклада има за цел да проследи парламентарния контрол върху ДАНС през 2009 г. Тя се съсредоточава само върху надзора, извършван от парламента, без да прави преглед на останалите форми на контрол.

Контролът над ДАНС през 2009 г. може да бъде разделен на два етапа – от януари до юли и от юли до настоящия момент. Четиридесетото Народно събрание така и не успява да сформира Комисията за контрол над агенцията. Въпреки натиска от Европейския съюз и въпреки привидно амбициозните си заявки, предишният парламент е изправен пред невъзможността да гласува състав на Комисията, поради отказ на опозицията да участва в нея. До юли 2009 г. върху ДАНС на практика не се упражнява никакъв контрол.

Комисията за надзор върху дейността на Агенцията е създадена след избора на 41-вото Народно събрание през юли 2009 г. Критиките на европейските експерти и желанието на управляващото мнозинство мотивират парламента да създаде контролния орган в сравнително кратък срок – две седмици след първото парламентарно заседание. Комисията е окончателно одобрена на 29 юли 2009 г. Това, което трябваше да направи предишният парламент веднага след приемането на Закона за ДАНС през януари 2008 г., фактически се случва с година и половина закъснение. За първи път обаче в България е създадена реално функционираща контролна институция, на която са предоставени реални възможности за упражняване на надзор върху сектора за сигурност.

Сравнително бързо са приети и вътрешните правила за реда и работата на Комисията. Според Правилника за дейността и организацията на Народното събрание те трябва да бъдат изработени и приети в 14-дневен срок от създаването на Комисията. Правилата са приети с решение на Комисията на 26 август, а на 3 септември 2009 г. са утвърдени от Парламента¹¹. Дебат около гласуването им няма.

1. Състав на Комисията

Съставът на Комисията за контрол на ДАНС е един от най-спорните елементи и претърпява няколко промени преди окончателното му дефиниране. Първоначално по време на изготвянето на Правилника за дейността на Народното събрание е направено предложение от ГЕРБ

¹¹ Гласували 192: за 187, против 1, въздържали се 4.

комисията да е на паритетен принцип и да се състои от 10 депутати – пет от мнозинството и пет от опозицията. Неяснотите около формирането на мнозинството (на този етап все още не е ясно кои политически партии са визирани като мнозинство) обаче принуждава ГЕРБ да преформулира предложението си и според новия вариант паритетният принцип се изразява в петима депутати от най-голямата парламентарна група и петима от останалите групи, като председателството е на ротационен принцип от партиите извън ГЕРБ.

Дискусията за състава трае около час, през който са чути основните позиции на всички парламентарни групи. Тя е прекратена по искане на народен представител, поради липса на допълнителни аргументи¹².

Според окончателния регламент Комисията се състои от шестима членове – по един от всяка парламентарна група – и се председателства на ротационен принцип на две сесии от представителите на парламентарните групи извън най-голямата. Текстът е гласуван от 200 народни представители: за 138, против 15, въздържали се 47. Отхвърлено е предложението на една от парламентарните групи (РЗС) за постоянно председателство на комисията¹³.

Ротацията започва от най-малката по численост парламентарна група и стига до най-голямата¹⁴. Това предложение е прието едновременно за Комисията за борба с корупцията и конфликт на интереси и за Комисията за контрол на ДАНС. Този принцип се различава от този, върху който се гради дейността и организацията на Народното събрание и според който ротацията следва големината на парламентарните групи и се започва от най-голямата по численост.

По време на обсъждането за председателството на контролния орган, един от най-яроствните защитници то да се осъществява от опозицията е парламентарната група на Коалиция за България. Подобно поведение показва, че няма никаква последователност в отстояването на политическите принципи, тъй като в предишния парламент именно те са основни противници на това положение (тогава е взето решение Комисията да се председателства от мнозинството), което на практика блокира съставянето на този орган.

Гласуването за членовете на Комисията е поименно (както и за Комисията за борба с корупцията и конфликт на интереси). Избрани са 6 народни представители. След разпадането на парламентарната група на РЗС, съгласно Правилника за дейността на Народното събрание, нейният представител е изваден от състава на Комисията. Сега в комисията членуват двама икономисти, двама юристи и един богослов.

¹² Гласували 197 народни представители: за 156, против 35, въздържали се 6. Предложението за прекратяване на дебатите е прието.

¹³ Гласували 204 народни представители: за 26, против 148, въздържали се 30. Прегласуване: гласували 213 народни представители: за 26, против 172, въздържали се 15.

¹⁴ По предложение на Синята коалиция – гласували 224 народни представители: за 138, против 84, въздържали се 2.

Таблица 1: Състав на ККДАНС

Име	Гласували	За	Против	Въздържали се
Димитър Стоянов Дъбов (КБ)	203	170	4	29
Иван Костов (СК)	207	166	29	12
Волен Сидеров (Атака)	199	172	13	14
Яне Янев (РЗС)	203	178	14	11
Иван Петров Иванов (ГЕРБ)	209	200	1	8
Камен Костадинов (ДПС)	210	160	37	13

1.1. Коментар

По отношение на числения състав Комисията не се различава от тази в 40-ото Народно събрание. По-малкият брой членове предполага едновременно по-лесното изграждане на отношения на доверие между нея и Агенцията, както и по-ефективното изпълнение на мисията. В този смисъл числеността на Комисията за контрол на ДАНС е удачна и отговаря напълно на добрите световни практики.

От гледна точка на председателството ККДАНС също съответства на международните стандарти. Според тях, за да бъде легитимен контролният орган, председателството трябва да се осъществява от представител на опозицията или да е на ротационен принцип между управляващи и опозиция. Въпреки че принципът на ротацията, въз основа на който действа сегашното председателство на Комисията, е критикуван по време на дебатите в пленарна зала, той е добра практика. Той позволява воденето на различна политика на наблюдението и осигурява последователност, тъй като числеността на комисията е малка и се предполага, че всички членове са добре запознати с дейността ѝ. От една страна позволява размиване на отговорността, но от друга предразполага към разнообразие във воденето на надзорните политики. В този смисъл ще бъде интересно проследяването на начина, по който се осъществява контролът през различните парламентарни сесии и дали се наблюдава разлика между отделните председателства. Ротацията ще е по-скоро предизвикателство за самата Комисия.

Членовете на Комисията трябва да се ползват с високо обществено доверие, да имат достатъчно опит в парламентарната работа и да притежават необходимата експертиза. За целта парламентарните групи трябва да бъдат отговорни при номинирането на членовете. Тъй като образованието и експертизата на членовете е в други области, комисията следва да ползва външно експертно знание¹⁵.

¹⁵ Смушаващ факт е, че един от членовете е посочил като професия: право, ветеринарна медицина, финанси и счетоводство.

2. Правомощия на Комисията

Правомощията на Комисията са описани в Правилника за дейността и организацията на Народното събрание, както и във Вътрешните правила за реда и организацията на дейността ѝ¹⁶. Според тези разпоредби ККДАНС:

- упражнява парламентарен контрол за законосъобразността и целесъобразността на действията на агенцията;
- следи как Агенцията изразходва бюджетните средства и дава становище по проекта за бюджет на ведомството;
- упражнява контрол върху структурата, състава и възнагражденията;
- осъществява пълен контрол върху приключили преписки и оперативни дела и проверява спазването на процедурите по текущи оперативни дела на ДАНС;
- изслушва периодично или по конкретен повод членовете на Европейския парламент от Република България, както и ръководителите на парламентарни делегации по въпроси от нейната компетентност.

2.1. Коментар

Българският законодател избира да опише правомощията на Комисията в Правилника за дейността и организацията на Парламента и да ги доразвие в нейните вътрешни правила за работа. Това позволява известна гъвкавост, тъй като всяка нова Комисия може да бъде сформирана според характеристиките на новоизбраното Народно събрание. От друга страна обаче се създава голяма нестабилност по отношение на контролния орган. По-удачният подход е подробното регламентиране на функциите в устройствения закон за агенцията. Така би се избегнало настоящото разминаване между разпоредбите на Правилника на парламента и вътрешните правила на Комисията. Членовете на контролния орган решават сами да разширят правомощията си, вследствие на което функциите на Комисията съгласно вътрешните ѝ правила не отговарят напълно на заложените в парламентарния правилник. Това създава юридическа несигурност и рискува да постави под въпрос контрола, упражняван върху Агенцията и създава повод за бъдещи политически скандали.

Въпреки това в сравнение с предишните текстове, разработени от 40-ото Народно събрание, тези предоставят доста широки правомощия на Комисията и създават възможност за упражняване на реален контрол върху Агенцията. Учудващо правомощията ѝ не са обект на никакви парламентарни дискусии, нито по повод приемането на Правилника на Народното събрание, нито при гласуването на вътрешните ѝ правила

¹⁶ Чл. 18, ал. 6 от Правилника за дейността и организацията на Народното събрание: Комисията за контрол на Държавна агенция „Национална сигурност“: 1. осъществява парламентарен контрол върху дейността на Държавна агенция „Национална сигурност“; 2. приема с решение становище по бюджета на Държавна агенция „Национална сигурност“ и го предлага за утвърждаване от Народното събрание; 3. взема решенията за осъществяване контрол върху приключили оперативни дела с мнозинство.

(въпреки очевидното разширяване на задачите ѝ). Приемането на последните преминава без абсолютно никакъв дебат в пленарна зала.

Сегашните разпоредби коригират пропуските на предишните текстове най-вече по две основни направления – контролът върху приключили и текущи оперативни дела и проверката на изразходените бюджетни средства. Тези правомощия са предпоставка за упражняването на истински ефективен надзор. Предполага се, че Комисията, бидейки запозната отблизо с дейността на ДАНС, много по-удачно и пълноценно би се справила с преценката за това дали изразходваните средства отговарят на поставените цели и задачи.

3. Изпълнение на правомощията на Комисията

От август 2009 г. до средата на февруари 2010 г. Комисията е провела 18 заседания, от които едно извънредно (на 9 септември 2009 г.) и едно посещение в сградата на ДАНС с цел запознаване с документи на агенцията.

Комисията е приела 6 становища¹⁷ и 9 изслушвания, от които 2 на председателя на ДАНС, няколко изслушвания по повод делото „Галерия“¹⁸ и др. Освен по делото „Галерия“ становища са направени и по повод конкретни законопроекти – Законопроектът за изменение и допълнение на законите за ДАНС и за МВР и Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите.

Вследствие на доклада на Комисията по делото „Галерия“, според който разработката е открита без законово основание (противно на заключението на Прокуратурата от направената от нея първоначална проверка, според която нарушение няма), е образувано досъдебно производство за злоупотреба със служебно положение.

3.1. Коментар

Положителна практика по отношение на функционирането на Комисията е, че тя заседава редовно, а не по повод на конкретни казуси, което създава предпоставки контролът да бъде последователен. Комисията

¹⁷ Доклад на Комисията за контрол на ДАНС по Законопроекта за държавния бюджет на Република България № 902-01-37, внесен от Министерския съвет на 29.10.2009 г. (05.11.2009); Доклад на Комисията за контрол на ДАНС по Законопроекта за изменение и допълнение на Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“ № 902-01-22, внесен от Министерския съвет на Република България (15.10.2009); Становище на ККДАНС относно действията на ДАНС по делото „Галерия“ (08.10.2009); Становище на Комисията за контрол на Държавна агенция „Национална сигурност“ относно междинния финансов отчет на агенцията (17.09.2009); Становище на Комисията за контрол на Държавна агенция „Национална сигурност“ по повод действията на ДАНС по случая „Рибново“ (04.02.2010); Становище относно Годишната програма за участието на Република България в процеса на взимане на решения на Европейския съюз (2010 г.), № 002-00-7, внесена от Министерския съвет на 05.02.2010 г.

¹⁸ Изслушване по повод делото „Галерия“ на длъжностни лица, на Петко Сертов, на Владимир Писанчев, на Огнян Стефанов; Изслушване на доклад за разпространението на ислямския фундаментализъм в България; Изслушване на Ахмед Башев и Мурад Бошняк по повод действията на агенцията в с. Рибново и с. Гърмен

има широк мандат, което предразполага към активен подход, а не към постакивни действия. Към настоящия момент ККДАНС се справя успешно със своята мисия. Доколкото това е възможно, тя би следвало да осъществява повече проверки *ad hoc*, а не посещения само по конкретен повод.

Тъй като Комисията е контролен орган, нейните законодателни функции са ограничени до даването на становища по определени законопроекти. Въпреки това обаче е желателно този орган да има възможност да отправя и конкретни препоръки по повод обсъждани текстове, тъй като се предполага, че тя е отблизо запозната с дейността на агенцията. Тя би трябвало да е в състояние, с оглед направените от нея проверки, да преценява какви са конкретните проблеми и трудности при функционирането на ДАНС и да отправя предложения към съответните органи за тяхното преодоляване.

Създадени са и добри условия за прозрачност в работата на Комисията. Има сайт (<http://www.parliament.bg/?page=ns&lng=bg&nsid=5&action=show&gid=239>), на който може да се намери подробна информация за работата на контролния орган. Въпреки изказвания на някои от членовете на ККДАНС, че „медии не бива да получават информация за работата на Комисията, защото е секретна“¹⁹, председателят ѝ прави честни публични изказвания, с което я превръща в посредник между Агенцията и общественото мнение.

¹⁹ Мнение на Димитър Дъбов, <http://www.glasove.com/article-2255.php>

Част III.

Публичен образ на ДАНС

Любослава Русева

Увод

Когато в края на 2007 г. парламентът дебатираше по новия закон за ДАНС, народният представител от БСП Татяна Дончева (един от вносителите на проекта) определи новата служба като „класическо контраразузнаване с някои екстри“²⁰. През следващите две години Агенцията не успя да защити това определение, а единствената ѝ „екстра“ се оказа битката за надмощие между вътрешните лобита. Произвеждайки серия от акции – зрелищни, но повечето с отворен финал, ДАНС продължи да дава основания за съмнения в своята ефективност и в необходимостта да съществува в досегашния си вид. Целта на тази част от доклада е да направи оценка на медийния образ на ДАНС през 2009 година. Наблюдението е извършено на базата на публикациите в някои основни печатни и електронни издания.

През 2009 г. Агенцията не успява да сработи като единна структура срещу престъпността, нито да докаже силата си като институция на обществото и държавата. Затова пък отделни лица чрез масирани и организирани действия затвърдиха впечатлението, че ДАНС служи най-често за злоупотреби с информация и граждански права, разчистване на сметки и недопустима намеса на политическия терен.

След промените в закона за МВР и оръзването на правомощията на ДАНС „класическото контраразузнаване с някои екстри“ беше изместено в периферията и вече ще служи единствено за аналитична дейност. Така след по-малко от две години и след поредицата скандали, произведени предимно от нея, структурата на практика е свита до украсителна табела на „тихия фронт“, а „реформата“ се реформира в посока обратно към МВР. Връщаме се, както писа „Дневник“, към силна Главна дирекция за борба с организираната престъпност (ГДБОП) в МВР, която поема обратно почти всички средства за действие, с които беше съоръжена ДАНС. Нещо повече – освен полицейска, дирекцията става и полуинформационна, полуконтраразузнавателна служба, въпреки че формално контраразузнаването (НСС) остава в ДАНС.

²⁰ Дневник. Спецагенцията – контраразузнаване с някои екстри. 11 декември 2007 г.

I. Първата половина на 2009: ДАНС в предизборна кампания

1. Демонстрация на активност

След като още в началото на 2009 г. президентът Георги Първанов²¹ вкара ДАНС в политическата реторика, настоявайки, че създаването ѝ е било прибързано, Агенцията се опита да докаже, че не е куха структура, чрез няколко сериозни удара срещу лица от управляващата коалиция:

- шефът на Националната агенция по приходите (НАП) Мария Мургина беше уволнена заради схема за източване на ДДС за над 650 млн. евро. В публичното пространство обаче операцията на ДАНС е изтъквана нееднозначно. „Капитал“, например, зададе въпроса дали отстраняването на Мургина е свързано с истински разкрития или е „активно мероприятие на ДАНС“²², докато в. „Сега“ гледа гледа гледна точка на случилото се, определяйки го като „хвърляне на камък в блатото“²³;
- оповестената впоследствие проверка на капитала на бившата шефка на Спортния тотализатор Ирена Кръстева²⁴ и сина ѝ Делян Пеевски, собственици на „Нова българска медийна група холдинг“ и сочени за близки до ДПС²⁵, както и съвместната акция на Прокуратурата и ДАНС срещу група за пране на пари от Русия през България²⁶, също оставят впечатлението, че Агенцията се е активизирала. Доколкото предстоеше оповестяването на техническия доклад на Европейската комисия в областта на правосъдието и вътрешния ред (13 февруари), а Брюксел искаше конкретни обвинения, дела и присъди за корупция по високите етажи на властта²⁷, в суматохата с медийна помпозност е задържан от ДАНС и МВР и Златомир Иванов – Баретата²⁸. По-късно ДАНС влезе и в Министерството на отбраната.

2. Бури в чаша боза

Въпреки преобладаващо положителните оценки за работата ѝ²⁹, образът на Агенцията започва да се пропуква след една повече от странна акция, проведена след сигнал на лидера на РЗС Яне Янев. През март ДАНС взе обяснения за насаждане на верска нетърпимост от кмета на

²¹ Сега. Първанов: Създаването на ДАНС е поставяне на каруцата пред коня. 16 януари 2009 г.

²² Капитал. Защо си тръгна Мургина? 13 февруари 2009 г.

²³ Сега. Оставката на данъчен №1 хвърли камък в блатото. 21 февруари 2009 г.

²⁴ Сега. ДАНС проверява капиталите на Ирена Кръстева. 6 януари 2009 г.

²⁵ Пак там.

²⁶ Дневник. Банки не сигнализирали за преводи на над 1 млрд. евро. 8 януари 2009 г.

²⁷ Дневник. Брюксел с технически тон: Има усилия, но няма резултати. 13 февруари 2009 г.

²⁸ Медиапул. Златомир Иванов – Баретата бе намерен и прибран. 6 февруари 2009 г.

²⁹ Сега. 1:0 за ДАНС или...? Все още е рано да се каже дали с отнемането на гостъпа до информация на Мария Мургина и Стоян Стоянов бе даден старт на сериозната борба с корупцията по висшите етажи на властта. 19 февруари 2009 г.

Гърмен Ахмед Башев и учителя по ислям Мурат Бошнав, като двамата са отведени от домовете им и закарани в централата на Агенцията в София от маскирани агенти. Печатът избухва със заглавия: „Бунт в Рибново заради кметски арест“ („Труд“), „ДАНС арестува по пижама кмета на Гърмен“ („24 часа“) и др. Всички издания се отнасят критично към операцията, която междуременно е осъдена от политици³⁰, граждански организации³¹ и анализатори³² (в редакционен коментар на „Дневник“ случилото се в Рибново е иронично определено като „Бури в чаша боза – едно турне на ДАНС и Яне Янев“³³). Дори премиерът Сергей Станишев, на чието подчинение бе специалната агенция, спешно опитва да се дистанцира от действията на собственото си творение³⁴.

Скандалът с Рибново отново връща дискусията за това какви са правомощията на Агенцията. Според закона ДАНС извършва дейност за наблюдение, разкриване, противодействие и предотвратяване на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност. Тези функции обаче са доста обтекаеми, тъй като липсва конкретност. Затова често в първата половина на 2009 г. се случваше така, че Агенцията се занимаваше с казуси, които не влизат в правомощията ѝ: проблемите в ЦСКА, докладът на ОЛАФ за източването на САПАРД, кражбата на суровини в „Кремиковци“, слуховете за фалит на Първа инвестиционна банка, за авария в АЕЦ „Козлодуй“ и за замърсяване на водата в София³⁵. През март ДАНС получи още една несвойствена задача – да събере информация за кризата с боклука в столицата³⁶.

3. Някои политически задачи

Само часове след гафа в Рибново ДАНС „случайно“ започва кампания срещу министри на ДПС: проверка в земеделското министерство³⁷ и разследване за подкуп, в което беше уличен вътрешният зам.-министър Раиф Мустафа³⁸. В дните около изборите ДАНС взема активно участие и в разкриването на схеми за купуване на гласове³⁹.

В навечерието на вота за парламент на 5 юли лидерът на ДПС Ахмед Доган обяви на предизборна среща в Рибново: „За голямо съжаление ДАНС се занимава с политически проблеми за справяне с неудобни хора, за създаване на условия за страх, за сплашване. Затова аз ви се извинявам от името на държавата“⁴⁰. Ден след изборите е оповестено, че заместник на министъра на бедствията и аварииите Емел Етем (ДПС) – Александър Филипов, е купувал гласове.

³⁰ Дневник. Станимир Илчев: За първи път политически субект се явява и като репресивен орган. 17 март 2009 г.

³¹ Сега. ДАНС прибра „ислямисти“ за кратка беседа. 17 март 2009 г.

³² Медиапул. Някой си играе с огъня. 17 март 2009 г.

³³ Дневник. Бури в чаша боза – едно турне на ДАНС и Яне Янев. 16 март 2009 г.

³⁴ Сега. Изборите излязоха виновни за скандала в Рибново. 18 март 2009 г.

³⁵ Капитал. Абсурдите продължават: МВР и прокуратурата изпратени срещу компаниите, които използват газ. 7 януари 2009 г.

³⁶ Монитор. Боклукът отива в ДАНС. 10 март 2009 г.

³⁷ Труд. ДАНС рови заменки. 19 март 2009 г.

³⁸ Медиапул. Зам.-вътрешен министър на ДПС погаде оставка. 13 юни 2009 г.

³⁹ Медиапул. Още купувачи на гласове задържани и предупредени. 4 юли 2009 г.

⁴⁰ Сега. Доган: ДАНС се занимава с политика и сплашване. 4 юли 2009 г.

Всичко това, заедно с очевидната координираност между ДАНС и Яне Янев, издигнал като предизборен лозунг на РЗС призова „Спри доганизацията!“ (виж и „Феноменът Яне Янев“) потвърди думите на Доган, че Агенцията е сериозно ангажирана с решаването на политически проблеми – най-вероятно с цел да концентрира всички негативи от управлението на тройната коалиция само у един от партньорите (ДПС). ДАНС, с други думи, е натоварена с ролята на инструмент в политически схеми, които нямат нищо общо с националната сигурност.

II. Втората половина на 2009: От ДАНС към мегаМВР или завръщане в бъдещето

1. Опити за проветряване

Още с идването си на власт ГЕРБ поиска спешни реформи в областта на вътрешната сигурност и обявява, че това ще стане за сметка на ДАНС. Министърът на вътрешните работи заявява, че „ДАНС трябва да остане да съществува, но да има изведени приоритети и да се ограничат възможностите за дублиращи функции с МВР“⁴¹. Сред идеите му е и тази да се върне старата слава на ГДБОП и да се възстановят предишните ѝ функции на основен орган срещу организираната престъпност⁴².

Изпълняването на обявеното намерение започва с оставката на председателя на ДАНС Петко Сертов. Оттеглянето му отново се случва със скандал. Съпредседателят на „Синята коалиция“ Иван Костов, ротационен шеф на парламентарната комисия за контрол на ДАНС, обявява, че САЩ са отказали визита на Петко Сертов, защото американското правителство е загубило доверие в българската специална агенция⁴³. Това дава началото на нови кадрови промени в ДАНС.

2. Къде сбъркахме?

„Проветряването“ на ДАНС провокира вестниците да се върнат към анализите за смисъла от съществуването на подобна агенция. Вестник „Сега“ пише, че „агенцията се превърна в скъпа играчка на политиките, защото е направена като гвардия на Сергей Станишев и дублира МВР“⁴⁴. „Медиапул“ излиза с материала „Политиците използват ДАНС като „арменския поп“, в който се коментира, че тя е „плашило при разчистване на сметки между политици и бизнесмени“⁴⁵. Седмичникът „Капитал“ обобщава, че на ДАНС са се възлагали илюзорно големи надежди, защото „тя не може да разследва (за разлика от истинското ФБР например), но за сметка на това има полицейски (да задържа и прави акции), аналитични (да събира информация) и административни (да издава или не допуск за класифицирана информация, да допусне или не

⁴¹ Сега. Цетан Цветанов ще възражда МВР за сметка на ДАНС. 24 юли 2009 г.

⁴² 24 часа. Възстановяват ГДБОП, режат правата на ДАНС. 30 юли 2009 г.

⁴³ Дневник. Прекрояване на спецслужбите. 2 август 2009 г.

⁴⁴ Сега. ДАНС стана политическа играчка-палачка. 5 август 2009 г.

⁴⁵ Медиапул. Политиците използват ДАНС като „арменския поп“. 4 август 2009 г.

чужденци и т.н.) правомощия. Този неясен хибрид между функции направи абсолютно невъзможна отчетността на Агенцията, а свършената от нея работа – реално неизмерима⁴⁶. Според „Капитал“ под управлението на Петко Сертов ДАНС е била със сринато обществено доверие, не е работила достатъчно ефективно срещу корупцията и организираната престъпност и се е използвала като политически инструмент⁴⁷.

Междувременно новото правителство обявява, че разсекретява оперативно дело „Галерия“, за което се твърди, че е свързано с подслушването на политици и журналисти, а на светло внезапно изскочи Алексей Петров, който обяви за неогласен доклад на ДАНС, съдържащ имената на 10 корумпирани бивши министри^{48, 49}. Така новата власт извади поредния си аргумент срещу предишната, припомняйки, че правителството на тройната коалиция реформира изцяло МВР и ГДБОП, за да изгради кухия образ на ДАНС. Веднага след това бяха разгласени и конкретни случаи за липса на контрол и злоупотреба с власт в специалната агенция⁵⁰.

3. Да живее МВР !

Новото правителство започва да връща старата слава на МВР, като отново се заема да пришива отрязаните му заради ДАНС структури и правомощия⁵¹. В началото на октомври Цветан Цветанов отправя още едно обвинение към Агенцията, обявявайки, че е бил проверяван от момента, в който е влязъл в политиката. „ДАНС е използвана като политическа полиция, а задачите са раздавани от бившия премиер и от кръгове, близки до Шесто управление на Държавна сигурност“. Цветанов използва това като допълнителен аргумент за решението на ГЕРБ да подмени състава и функциите на ДАНС⁵². Според него определени хора в агенцията са имали „поръчка да разработват политици“⁵³.

Новото управление не спира само с оценките за ДАНС, а изпълнява заканите си. „Вадят зъбите на ДАНС“⁵⁴ – така вестник „Труд“ обобщава приетите промени в закона, който урежда работата на спецслужбата. Според законопроекта на ГЕРБ, интерпретиран от „Труд“, от агенцията се отнемат полицейските функции – тя няма да може да задържа заподозрени, няма да се бори с наркотрафика, с трансграничната организирана престъпност, с прането на пари, със свързаните с подземния свят висши държавни служители и кражбите от еврофондовете. Всички тези дейности се връщат в МВР и се дават на овластената наново ГДБОП.

⁴⁶ Капитал. Тигърът, който не хапе. 6 август 2009 г.

⁴⁷ Капитал. Фиаското на Петко Сертов: Време е за сиртаки. 7 август 2009 г.

⁴⁸ Труд. Алексей Петров: Бойко, свали лихвите! 3 септември 2009 г.

⁴⁹ Дневник. Бивш говорител на ДАНС: Прегаден е доклад на Станишев. 6 септември 2009 г.

⁵⁰ Капитал. Отбор ягода и отбор черешка. Не съвсем безшумно по върховете на ДАНС настъпиха промени. 28 август 2009 г.

⁵¹ Сега. Антимафиотите ще са истинското острие на новата власт. 11 септември 2009 г.

⁵² Медиапул. Цветанов: Задачите в ДАНС са раздавани от хора на Шесто. 5 октомври 2009 г.

⁵³ Пак там.

⁵⁴ Труд. Вадят зъбите на ДАНС. 16 октомври 2009 г.

„Сега“⁵⁵ и сайтът „Медиапул“⁵⁶ уточняват, че ГЕРБ и „Атака“ са единствените защитници на предложението да се орежат функциите на ДАНС. „Медиапул“ цитира лидерите на „Синята коалиция“ и РЗС – Иван Костов и Яне Янев, които се обявяват срещу промените. По същата тема „Капитал“ прогнозира, че вътрешният министър си е спечелил първите опоненти на визията за реформа на МВР, защото и той, както и предишните управляващи, предлага промени „на парче“⁵⁷.

III. *Made in* ДАНС: (авто)портрети

1. Феноменът „Яне Янев“

Сериалът на Яне Янев започва още в началото на 2009 г., когато в качеството си на депутат внася сигнал в Прокуратурата срещу пловдивския бизнесмен и член на ръководството на БСП Георги Гергов, в който се настоява да се провери произхода на парите му⁵⁸. Янев първи оповестява и за проверката на специалната в НАП, той поиска и оставката на Мария Мургина⁵⁹. Отново Янев разказа за схемите, по които е било източвано ДДС⁶⁰. От него беше оповестен и арестът на Златомир Иванов – Баретата⁶¹. По сигнал на лидера на РЗС ДАНС „взе обяснения“ от кмета на Гърмен Ахмед Башев и учителя по ислям Мурат Бошнав.

След гръмките операции на депутата вестниците „Дневник“ и „Капитал“ излизат с коментарни статии, в които питат откъде Янев получава информацията си. Съмненията за истинността на фактите в сигналите на Янев не го спират, а напротив – донасят му електорална подкрепа⁶². През следващите месеци до изборите той продължава да развива образа си на борец №1 срещу корупцията. В същото време лидерът на РЗС сформира своя парламентарна група⁶³ и обявява: „Гарантирам, че нямам връзки нито с Държавна сигурност, нито с ДАНС и никои не може да ни гърпа конците“⁶⁴. В интервю за „24 часа“ Янев дори се зарече, че ако участва в следващото управление, ще реформира специалната⁶⁵.

По време на кампанията за европейски и национален парламент се появяват първите обвинения, че партия РЗС е проект на ДАНС и по-точно на бившата барета и съветник на шефа на ДАНС Петко Сертов – Алек-

⁵⁵ Сега. И законът за ДАНС получи пълна подкрепа само от ГЕРБ и „Атака“. 17 октомври 2009 г.

⁵⁶ Медиапул. Сините и РЗС срещу поправките в закона за ДАНС. 16 окт. 2009 г.

⁵⁷ Капитал. Първи неудобства. 16 октомври 2009 г.

⁵⁸ Труд. Яне проверява как забогатял Гергов. 12 януари 2009 г.

⁵⁹ 24 часа. Бирници източили ДДС за милиони. Яне Янев иска оставката на шефката на НАП. 8 февруари 2009 г.

⁶⁰ Медиапул. „Семейна“ афера в схемите за източване на ДДС взе главата на Мургина“. 12 февруари 2009 г.

⁶¹ Медиапул. Въпреки шегичките му с МВР и прокуратурата, Баретата остава в ареста. 9 февруари 2009 г.

⁶² Дневник. „Маркет ЛИНКС“: Яне Янев печели одобрение с акциите си. 11 май 2009 г.

⁶³ Дневник. Яне Янев се сдоби с парламентарна група, 9 април 2009 г.

⁶⁴ Труд. Яне Янев: Нямам нищо общо с ДАНС. 6 април 2009 г.

⁶⁵ 24 часа. Яне Янев: Влезем ли във властта, до месец ще нося цигари. 13 април 2009 г.

сеї Петров⁶⁶. Малко по-късно става известно, че братът на Алексей Петров – Огнян Петров, е в кандидатските листи на РЗС за национален парламент⁶⁷. Според „Капитал“, Алексей Петров е бил ключова фигура в ДАНС и един от най-приближените го Сертов. По-късно, в интервю за „Труд“ Алексей Петров отрича „политическото инженерство“ на РЗС с думите: „Доколкото съм чел папки на ДАНС, аз знам, че там ги няма написани нещата, които Янев съобщаваше“⁶⁸.

Антикорупционната активност на Яне Янев и непрестанното взаимодействие със специалната – под формата на „подаване на сигнали“, донасят на РЗС успех на парламентарните избори (партията има 10 депутатски места). След изборите и съставянето на новото правителство в медиите отново се заговаря за връзките на Янев и ДАНС. Самият Янев показва, че не е безразличен към Агенцията като поиска комисия „Антимафия“ да провери ДАНС за конфликт на интереси, въпреки че правомощия за това има парламентарната комисия за контрол на агенцията. Това искане съвпада и с кадровите промени в ръководството на ДАНС, които предприема правителството. Тогава отново се появяват съмненията за „нездравословна симпатия“ на Янев към кръга около Петко Сертов, както и че ръководството на Агенцията е подпомагало изграждането на РЗС. „Ако комбинираме симбиозата Янев – ДАНС с признанието на Румен Овчаров, че БСП е създала РЗС, и острата реакция на бившия земеделец срещу смяната на Петко Сертов, хипотезата, че ръководството на агенцията е участвало в политическо инженерство, не звучи абсурдно“, писа „Капитал“⁶⁹. В края на септември става известно, че двамата висши служители на ДАНС – Райко Зайков и Велин Хаджолов, са станали „експерти“ в партията на Янев. Освен това активното взаимодействие между Агенцията и РЗС продължава. В края на септември Янев поиска ДАНС да провери новоучредената партия Мюсюлмандемократичен съюз.

Два месеца преди края на 2009 г. основният въпрос е докога ще продължава да работи механизмът на политическия маркетинг, който службите в България познават отлично. И съвсем неочаквано – тъкмо когато РЗС усвои някои от парламентарните властови лостове и привилегии, групата му се разпада.

2. Лицата на ДАНС

„ДАНС е тигър, който хапе! Ще го докажем!“ Това са думи на Петко Сертов, казани в единственото му интервю, което беше дадено за германски вестници през 2008 г. и бе препечатано в „Труд“ и „24 часа“. Докато е председател на агенцията, Сертов не прави нито едно публично изказване. За разлика от него съветниците му – Алексей Петров и говорителят Зоя Димитрова, излизаха много повече пред камерите и обективите. Другото популярно лице на ДАНС беше уволненият заместник на Сертов

⁶⁶ Дневник. Волен Сидеров: „Атака“ вдига резултата си от предишния евро-вот. 7 юни 2009 г.

⁶⁷ Капитал. Братът на Алексей Петров попадна в листите на Яне Янев. 20 юни 2009 г.

⁶⁸ Труд. Алексей Петров: Бойко, свали лихвите! 3 септември 2009 г.

⁶⁹ Капитал. Тигърът, който не хапе. 6 август 2009 г.

Иван Драшков, замесен в скандал за заменките на брат му Петър Драшков и подписката срещу депутата от БСП Татяна Дончева.

Като „лице“ на ДАНС обаче е припозната най-вече разработката „Галерия“. Тя става известна през есента на 2008 г. с разкритието, че са били подслушвани депутати и журналисти. Малко по-късно от агенцията признават, че разработката е водена, без да бъдат спазвани правилата за това, а председателят на Агенцията Петко Сертов не знаел за съществуването ѝ. Впоследствие се оказва, че Сертов пряко е наблюдавал „Галерия“. Комисията за контрол на ДАНС в парламента излиза с доклад от проверката по делото с извода: разработката е започната без законово основание и всички следващи действия на ДАНС по нея не съответстват на закона. Отговорността за това е на бившия шеф на агенцията Петко Сертов. Депутатите сезират главния прокурор Борис Велчев с данни за нарушения, извършени от Сертов и от служители на ДАНС, замесени в случая.

Всъщност предишното ръководство на ДАНС използва тъкмо „Галерия“, за да демонстрира „прозрачност“. В края на 2008 г. Зоя Димитрова обявява, че ДАНС води прозрачна политика и това се доказва с волята на агенцията да разсекрети „Галерия“. Няколко месеца след това, в началото на 2009 г. от кабинета на Сертов обявяват, че е разписана заповед за разсекретяването на делото – назначена беше специална работна група, която да определи коя информация може да бъде оповестена. Обявените намерения за „откритост“ на ДАНС са демонстрирани и на специално организирана среща между висши служители на агенцията и журналисти, като мероприятиято се провежда в централата на Агенцията. На нея отново се споменава, че до „Галерия“ ще бъде осигурен достъп. Кое то така и не се случи.

Със смяната на ръководството на ДАНС и уволняването на Алексей Петров и Зоя Димитрова делото навлиза още по-плътено в публичното пространство като синоним на посегателство над гражданските права. Според последните публикации в пресата сред основните лица, които са работили по разработката, са Алексей Петров и бившият шеф на група за задържане в ДАНС Велин Хаджолов. Двамата са били привикани на разпити в ДАНС както и пребитият миналата есен журналист Огнян Стефанов, бизнесменът Младен Мутафчийски и системният администратор Йоргос Пецас, писа през октомври „Труд“. Последните трима се свързват със спрения сайт „Опасните“, където бяха публикувани материали за Алексей Петров, бизнесмена Петър Манджукوف, бившия премиер Сергей Станишев, президента Георги Първанов.

През цялото време медиите не устояват на изкушенията на панаира, събрал щатни и нещатни служители на тайните служби. „Галерия“ обаче остава засекретена, което позволява спекулациите да продължат. Но и да се наложи един особено важен извод: че подобни разработки са се използвали предимно за разчистване на лични сметки и овладяване на информационни канали. Към тази мисъл навежда и последното решение на Върховния административен съд да върне обратно на работа уволнения от Станишев зам.-шеф на агенцията Иван Драшков.

В края на октомври се оказва, че в годишния доклад на ДАНС до министър председателя наистина има данни за злоупотреби на министри от кабинета на тройната коалиция. Този доклад е услужливо предаден на премиера от редакцията на вестник „Галерия“, от която заявяват, че са го получили „в пощенската кутия“. Премиерът обещава проверка срещу изтичането на класифицирана информация в медиите и нарочи за виновни Петко Сертов и Сергей Станишев.

Скандалът със секретните документи не спира дотук. Алексей Петров изважда още един доклад и като „лоялен гражданин“ го предава на премиера. Документът описвал действия на лица и кръгове, оказващи деструктивно влияние върху функциите на министерства и структури на държавната администрация. Министър-председателят побърза да обвини предшественика си Сергей Станишев, че не е уведомил за изчезването на секретния документ, а прокуратурата започва разследване за изтичане на класифицирана информация. Премиерът предупреждава, че заради множеството скандали ДАНС може да бъде закрыта, а вицепремиерът Цветан Цветанов използва случая да доразвие тезата си, че ДАНС е създадена да обслужва определени кръгове от управляващите и най-вече бившия премиер, предоставяйки му „информационен ресурс, с който да си решава вътрешнопартийните проблеми“.

3. Сбогом, тигре

Междувременно медиите започват да се отнасят все по-иронично към работата на агенцията. Коментар на „Медиапул“ е издържан изцяло в подигравателен тон, „Стандарт“ нарича доклада „шпионска сапунка“, а „Сега“ обобщава: „Поредният скандал с изнасянето на секретна информация от спецслужбите показва, че България все още не е държава, а разграден двор, в който всеки може безнаказано да манипулира и изнудва“. В същия материал се съдържа и справедлива оценка за досегашната работа на ДАНС: „Прави впечатление, че вече има почти единодушно мнение за закриването на службата. И ако се съди по съдържанието на справките на службата, които изтичат в публичното пространство, това може да се окаже правилен ход. Защото, откакто тя съществува, основното ѝ занимание не е да се работи срещу корупцията и престъпността, а да служи за оръжие в битката между два клана в ДАНС, които използват десетките милиони бюджет, за да си играят на стражари и апаша. Кое е смешно, жалко и абсурдно. Защото МВР има нужда от коректив и ДАНС като проект беше добра идея в тази посока. Но на практика реализацията бе много лоша и затова краят е трагичен.“

В същия дух е издържан и анализ на „Дневник“ („Реформата на сигурността – въртене в кръг сред скандали“): „Най-угнетяващото в сектора за сигурност е потъването му в море от скандали, оставящо натрапчивото усещане за връзка между всички участници в тях, която не позволява разпознаването на добрите и лошите. Как от подобна среда да възникнат правила, закони и действия, гарантиращи изграждането на служби за сигурност в интерес на данъкоплатците?“.

Въпросът, естествено, беше и остава реторичен.

